

НАШИЯТ СПИСЪК

Красимир КЪНЕВ

Когато Юлиана Методиева ме помоли да режюмирам постиженията на Българският хелзинкски комитет за 15 години от неговото съществуване, първоначално си помислих, че е може би твърде рано. Хората започват да си задават въпроси за равностойност като наблизат 50-те. Защо трябва да бъдем по-взискателни към организациите? Помислих си също така, че дейността по защита на правата на човека е по дълбоката си същност идеологическа, а измерването на ефекта от подобна дейност, както пишеха на времето професорите от АОНСУ, е сложна работа, не е като да произвеждаш картофи. След това започнах да прехвърлям в главата си нашите приоритети и нашите дейности, както и това, което се е случило в България в сферата на правата на човека през последните години. Същевременно, в мен постепенно се оформи убеждението, че за една обществена организация е от изключително значение да е в състояние не само да състави за себе си, но и да покаже на обществото списъка на своите постижения.

Разбира се, когато говорим за неправителствена правозащитна организация, трябва от самото начало да е ясно, че тя самостоятелно не може да реши нито един проблем с правата на човека. Постиганията и проблемите на България в тази сфера са пряк резултат от законодателната и правоприлагащата дейност на държавата. Но тази дейност е повлияна от редица правни, културни и политически фактори, които на свой ред се възбуждат или се потискат от гражданското общество на местно и на международно ниво. Гражданското общество, в което за 15 години БХК намери своето устойчиво място. В кои сфери успяхме да повлияем, за да се подобри защитата на човешките права в България?

1

Случаите на полицейско насилие, включително такова, което води до загуба на човешки живот, през последните десет години намаляха. Макар полицейският произвол да продължава да е сериозен проблем в нашата страна, днес броят на задържаните, които се оплакват е по-малък. Докато в своите годишни доклади за правата на човека от средата на 90-те години БХК регистрираше по 10-12 случая на смърт в ръцете на полицията годишно, днес говорим за 1-2 случая. БХК допринесе за това намаляване чрез своята активна дейност по защита на жертвите пред местните и международ-

ни органи; чрез активната си позиция по оповестяването на тези случаи в медиите; чрез обмена на информация и оценки с международни правозащитни организации и чрез лобирането си и прякото си участие в подготовката на няколко подзаконови нормативни акта, свързани с условията на задържане и контрола върху дейността на полицейските органи.

2

БХК лобираше активно за премахването на смъртното наказание, което в края на краищата се случи безвъзвратно с ратифицирането от българския парламент на два международни договора, които го забраняват.

3

Законовата рамка на защитата срещу дискриминация в България се подобри. Приетият през 2003 г. Закон за защита от дискриминацията е един от най-прогресивните в Европа. БХК години наред поддържаше и лобираше за неговото приемане и участва пряко в неговото написване. За съжаление, днес могат да бъдат отправени много бележки и пожелания към органите, които го прилагат. Правозащитната ни организация следи тяхната дейност и участва в тяхното сезиране. Тя допринесе за активирането на българските граждани да се оплакват от дискриминация, за недопускане на това, законът да остане само мъртва буква.

4

Процедурата за принудително настаняване на хора за лечение в психиатрични стационари се реформира основно в съответствие с международните правозащитни стандарти. В този пункт БХК бе основният лост за промяната чрез стратегическото дело Върбанов срещу България от 2000 г. в ЕСПЧ и чрез прякото си участие през 2004 г. в написването на частта от Закона за здравето, която засяга задължителното лечение.

5

Материалното състояние на социалните домове за лица с психични разстройства се подобри. Все още има много какво да се желае по отношение на грижата и още повече - по отношение на настаняването и лишаването от дееспособност на техните клиенти. Но онова дъно на нечовешко третиране в лицето на многобройните порутени, оградени, мръсни, отблъскващи във всяко отношение складове за хора, е все повече картина от миналото. БХК бе първата организация, която описа системно ситуацията в тях, насочи към тях местни и международни наблюдатели и предприе правни действия за защита на настанените в тях.

6

В България, макар и трудно, започна реформа на детските институции, включително закриване на някои

и извеждане от тях на децата. БХК бе сред първите, които повдигнаха в българската публичност проблемите със състоянието, процедурата за настаняване, материалните условия и третирането на възпитаниците в тези институции. Благодарение на БХК тези проблеми стигнаха до Комитета по правата на детето на ООН и до други международни органи като Европейския комитет срещу изтезанията и Европейската комисия.

7

В България днес широко се обсъжда нарушаването на правата на българските роми и на някои други етнически малцинства. Повдигането на тези проблеми бе резултат от дейността на много местни и международни организации, включително БХК. Ние участвахме в създаването на Рамковата програма за равнопоставено интегриране на ромите в българското общество и на други правителствени документи за интеграция на ромите. БХК бе първата и днес вече за щастие не единствената организация в България, която говори за дискриминация и нарушаване на други човешки права на македонците в България и подпомага някои от тези български граждани пред местни и международни трибунали.

8

България вече има процедура за разглеждане на индивидуални молби за убежище и за предоставяне на бежански статут. БХК подпомагаше органите на държавната власт за създаването и задвижването на тази процедура още от самото начало. Чрез своя бежански офис БХК се превърна в основната организация, предоставяща правна помощ на кандидати за убежище и бежанци. Нашата организация е активна и в правната защита на някои други категории мигранти. С делото Ал Нашиф срещу България пред ЕСПЧ от 2002 г. БХК предизвика обръщане на юриспруденцията на българските съдилища по дела на чужденци, подлежащи на експулсиране.

9

Един от най-трайните ангажименти на БХК през последните години бе с реформата на местата за лишаване от свобода. В тази сфера, за съжаление, не бе постигнат почти никакъв прогрес, с изключение на закриването на няколко от следствените арести с най-нечовешки условия. Тази промяна също стана с участието и под натиска на БХК. Нашата организация описва системно състоянието на местата за лишаване от свобода и насочва вниманието на органите на Съвета на Европа и на ООН към тях. Най-много арести с нечовешки условия бяха закрити в навечерието на разглеждането на доклада на България пред Комитета по изтезанията на ООН през 2004 г., за което БХК подготви алтернативен доклад.

10

Намаляха репресиите спрямо религиозните малцинства. Макар че държавата продължи да се намесва във вътрешните работи на религиозните общности с

политическа цел, организирани от държавни служители репресивни кампании, като тази от средата на 90-те години срещу „сектите“, днес е трудно да си представим. БХК, заедно с Фондация „Толерантност“, бяха фермента, около който се генерираше съпротивата срещу подобни налудничави инициативи. Ние описвахме нарушенията, публикувахме доклади, организирахме конференции и предлагаме правна помощ. Чрез делото Хасан и Чауш срещу България в ЕСПЧ от 2000 г. нашата организация допринесе може би повече от всеки друг за обуздаването на репресивните импулси на българските правителства. Значителна стъпка по посока към приобщаването на представителите на някои религиозни малцинства към българското общество бе приемането през 1998 г. на закона за алтернативната служба, за който БХК лобира в продължение на няколко години.

11

БХК бе един от основните фактори, които подтикнаха приемането на Закона за правната помощ и промяната на законодателството за осигуряване на адвокатска защита на бедните хора в България. Ние първи описвахме плачевната ситуация със законодателството и практиката, отправихме и спечелихме първото дело в ЕСПЧ, Падалов срещу България от 2006 г., организирахме няколко международни конференции, лобирахме за включване на проблема в предприемачиния процес, участвахме в обсъждането на законопроекта.

12

БХК бе част от голямата коалиция на обществени организации и медии, които доведоха до премахването на затвора за обида и клевета в България, най-големият успех на гражданското общество в сферата на свободата на изразяване. По-малко успешна като резултат, но не и като присъствие в българската публичност бе нашата дейност в защита на независимостта и общественения характер на българските медии.

Този списък включва само постижения, за които БХК е допринесъл самостоятелно или в коалиция с други обществени организации и институции. В действителност, дейността на една правозащитна организация, особено в страна като България, се осмисля и от негативните развития, които тя е препяствала. Такива без съмнение има, достатъчно е да се посочи само спирането на акцията по разрушаването на ромското гето в „Баталова воденица“ през миналата година. Но съставянето на списък и с такива постижения би рискувало затъване в дебрите на спекулацията. ■